

Michał Kosiński

Zakład Pedagogiki Kultury Fizycznej, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu Gdańsk

Edukacja ratownicza w zapewnianiu bezpieczeństwa na wodzie

<https://doi.org/10.24426/2018-088-07>

Streszczenie

Autor artykułu przedstawia i omawia rolę edukacji ratowniczej w zapewnianiu bezpieczeństwa „na wodzie”. Na przykładzie wybranych szkoleń ratowniczych realizowanych przez WOPR oraz sportowego ratownictwa wodnego pokazuje ich wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa osób wypoczywających nad wodami. Zwraca uwagę na formalny brak wymagania podnoszenia, a co najmniej utrzymania, umiejętności ratowniczych przez osoby pracujące w charakterze ratownika.

Słowa kluczowe: edukacja, szkolenie, bezpieczeństwo na wodzie, ratownictwo wodne, WOPR, ratownictwo sportowe.

Wstęp

Najstarsze obrazy, sprzed ok. 7 tys. lat, pokazujące pływające osoby znajdują się w jaskini pływaków w południowo-zachodnim Egipcie¹. Starożytne cywilizacje (Asyryjczycy, Hityci, Minoani, Toltekowie) pozostawiły po sobie dowody swych umiejętności pływackich w postaci prac plastycznych. Grecki filozof Platon podkreślił, jak duże znaczenie dla dzieci ma nauka pływania, mówiąc: „Człowiek nie jest nauczony, dopóki nie potrafi czytać, pisać i pływać”². Jeśli ówczesny Grek nie potrafił czytać, pisać, ani pływać był uważane przez kolegów za ignoranta. W starożytnym Rzymie pływanie było jedną z ulubionych

¹ <https://www.ancient-origins.net/news-history-archaeology/debate-over-7000-year-old-rock-art-barren-sahara-desert-020162>, dostęp: 10.11.2018.

² <https://www.azquotes.com/quote/865602>.

aktywności rzymskich chłopców³. Pierwsze zorganizowane nauczanie pływania prowadzono właśnie w Rzymie i tam też, w 65 w. p.n.e. powstała największa wówczas pływalnia. Zarówno Juliusz Cezar, jak i Karol Wielki byli dobrymi pływakami⁴. Także w Biblii znajdują się informacje o pływaniu (poruszaniu się w wodzie)⁵. Pierwsze wiadomości o sposobach nauki pływania znajdujemy w dwu książkach, które ukazały się w XVI stuleciu. Pierwszą z nich, zatytułowaną „Pływak czyli o sztuce pływania dialog wesoły i przyjemny w czytaniu” i wydaną w 1538 roku, opracował Mikołaj Wynman, którego celem nie było promowanie ćwiczeń, ale raczej zmniejszenie niebezpieczeństw związanych z utonięciem. Drugą zatytułowaną „O sztuce pływania”, wydaną w 1587 r. w Anglii napisał Everard Digby⁶. Bardzo dynamiczny rozwój edukacji w zakresie pływania miał miejsce w XIX i XX wieku i był związany z rozwojem sportu i budową basenów kąpielowych. Współcześnie można znaleźć wiele pozycji literaturowych dotyczących nauki pływania, od nauki pływania niemowlaków, po szkolenie pływaków wyczynowych. Umiejętność pływania nabywana jest przez dzieci na zajęciach lekcyjnych w szkole, a dorośli mogą samodzielnie doskonalić się na licznych basenach. Wprawdzie na tych zajęciach nie zwraca się zbytnej uwagi na zachowania bezpieczne w wodzie, ale należy przypuszczać, że dzięki nim jest bezpieczniej „na wodzie”.

W sierpniu 2015 roku w tygodniku Newsweek ukazał się artykuł pod tytułem „Polska, czyli europejska stolica topielców”. W tym artykule, a także licznych innych mediach przedstawiono alarmujące wyniki analizy⁷ opublikowanej w 2014 roku przez Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego — Państwowy Zakład Higieny. Z analizy wynikało, że ryzyko utonięcia w Polsce jest dwukrotnie wyższe niż średnio we wszystkich krajach UE. Analiza była wykonana w oparciu o dane GUS i dane Policji z lat 2000–2012. Warto przy tym zwrócić uwagę, że według danych policyjnych lata 2010–2012 były latami z najmniejszą odnotowaną liczbą utonięć. W roku 2017 współczynnik utonięć

³ <https://www.ancient.eu/article/98/athletics-leisure-and-entertainment-in-ancient-rom/>.

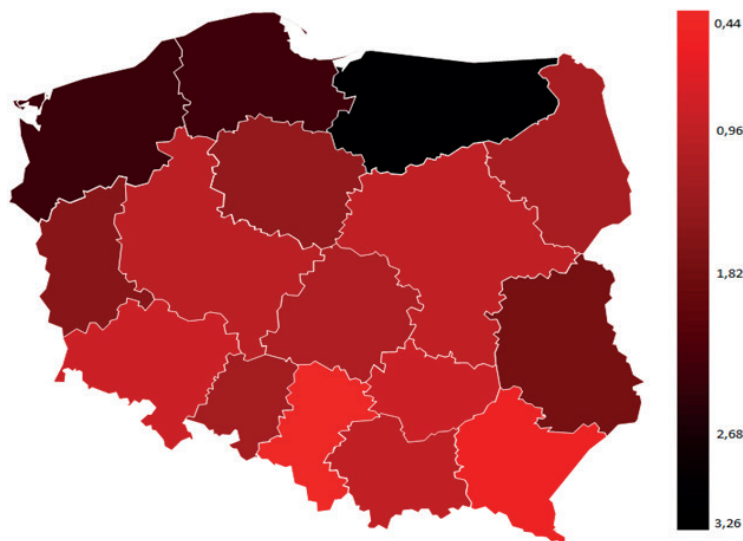
⁴ <https://www.encyclopedia.com/sports-and-everyday-life/sports/sports/swimming>.

⁵ Księga Ezechiela 47:5 — był tam już potok, przez który nie mogłem przejść, gdyż woda była za głęboka, była to woda do pływania, rzeka, przez którą nie można było przejść; 1 Księga Machabejska 9:48 — Wtedy Jonatan razem ze swymi żołnierzami wskoczył do Jordanu i przepłynęli na drugą stronę rzeki; Księga Izajasza 25:11 — I rozłoży swe ręce pośród nich, jak pływak wyciąga ręce, aby pływać; Dzieje Apostolskie 27: 43–44 — Rozkazał, aby ci, co umieją pływać, skoczyli pierwsi do wody i wyszli na brzeg, pozostali zaś [dopłynęli] jedni na deskach, a drudzy na resztkach okrętu.

⁶ Strutt J., *The Sports and Pastimes of the People of England*, Methuen & Company, 1801, s. 74.

⁷ R. Halik, A. Poznańska, W. Seroka, B. Wojtyński, *Wypadkowe utonięcia w Polsce w latach 2000–2012*, „Przegląd Epidemiologiczny” 2014, Tom 68, s. 591–594.

wyniósł w Polsce 1,17/100 tys. mieszkańców⁸ (w 2016 roku było to 1,31). Rozkład tego współczynnika na mapie Polski obrazuje rys. 1, zgodny z intuicyjnym odczuciem, że największe zagrożenie utonięciem jest nad morzem i na Mazurach. Analogiczny współczynnik w Australii w tym czasie wyniósł 1,19⁹, a na świecie w 2013 roku — 5,2 przy trendzie malejącym¹⁰. O tak dużym współczynniku utonięć na świecie decyduje bardzo duża ilość utonięć w Azji.

Rys. 1. Rozkład współczynnika utonięć w województwach w 2016 roku

Źródło: KGP, opracowanie własne.

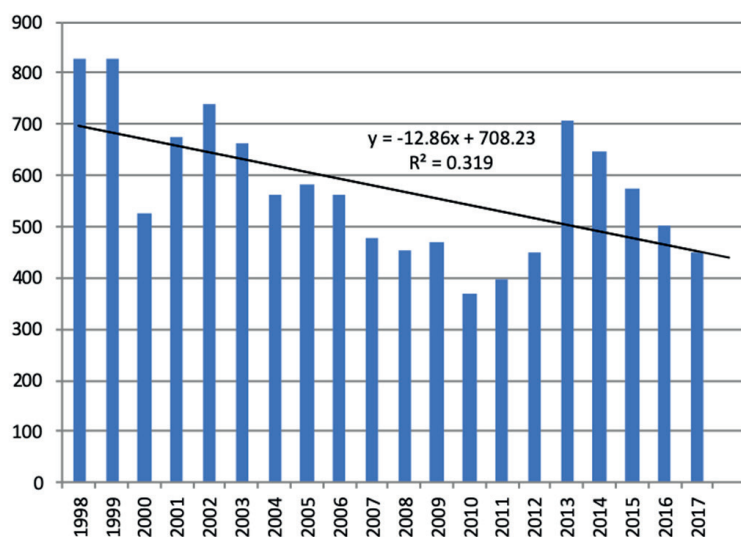
Analiza wieloletnich trendów rocznych utonięć w Polsce metodą regresji liniowej wskazuje na niewielki, lecz istotny statystycznie¹¹ spadek liczby utonięć w kolejnych latach (o prawie 13 przypadków rocznie przy założeniu trendu liniowego i poziomemu istotności $p = 0,05$). Prognoza wynikająca z regresji liniowej wskazuje, że w 2018 roku będzie miało miejsce 438 utonięć (rys. 2). Prognoza z regresji liniowej utonięć w 2017 roku była bardzo dokładna, miała zaledwie 0,5% błędu (prognozowano 451, a było odnotowanych 449 utonięć).

⁸ Przyjmując za CIA FactBook liczbę Polaków w lipcu 2017 roku równą 38 476 269; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pl.html>.

⁹ Royal Life Saving National Drowning Report 2017; https://www.royallifesaving.com.au/___data/assets/pdf_file/0010/20260/RLS_NDR2017_ReportLR.pdf.

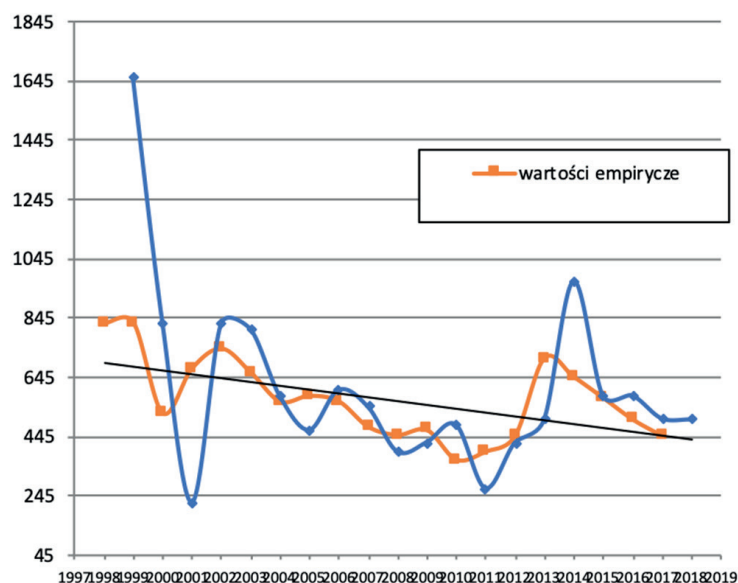
¹⁰ C.J.L. Murray i inni, *Global, regional, and national age-sex specific all-cause and cause-specific mortality for 240 causes of death, 1990–2013: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013*, "Lancet" 2015, Vol. 385(9963), s. 117–171.

¹¹ Istotność obserwowanych zależności oceniano przy użyciu testu Fishera.

Rys. 2. Liczba utonięć w latach 1998–2017 w Polsce wraz z trendem

Źródło: KGP, opracowanie własne.

Rys. 3. Liczba utonięć — prognoza metodą Holta na rok 2018

Źródło: KGP, opracowanie własne.

Wyglądając szereg czasowy, w którym wyróżnić można zarówno trend (tendencję rozwojową), jak i wahania przypadkowe, otrzymuje się dokładniejszą

prognozę, niż w oparciu o trend. Otrzymana w ten sposób prognoza określana jest mianem liniowego modelu Holta¹². W przypadku utonięć prognoza metodą Holta mówi o większej liczbie — o 502 utonięciach w 2018 roku (rys. 3). Średni względny błąd 19 prognoz wygasłych obliczonych dla badanego okresu wynosi 28% (co sprawia, że prognozę należy ocenić jako bardzo złą), ale wartość względnego błędu predykcji już tylko 2,51%.

Pomimo zmniejszającej się liczby utonięć nie można uważać, że „na wodzie” jest już wystarczająco bezpiecznie. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na rolę permanentnej edukacji ratowniczej w zapewnianiu bezpieczeństwa „na wodzie” — podkreślenia wymaga słowo permanentnej.

Bezpieczeństwo na obszarach wodnych

Rozdział 2 „Bezpieczeństwo na obszarach wodnych” ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych¹³ określa, że za zapewnienie bezpieczeństwa, o którym mowa w ustawie odpowiada zarządzający obszarem wodnym:

- 1) na terenie parku narodowego lub krajobrazowego — dyrektor parku,
- 2) na terenie, na którym prowadzona jest działalność w zakresie sportu lub rekreacji — osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która prowadzi działalność w tym zakresie,
- 3) na pozostałym obszarze — właściwy miejscowo wójt (burmistrz, prezydent miasta).

Zarządzający wyznaczonym obszarem wodnym może zlecić, w drodze umowy, organizowanie, kierowanie i koordynowanie działań ratowniczych podmiotom uprawnionym do wykonywania ratownictwa. Do wykonywania ratownictwa wodnego uprawnione jest Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz inne podmioty, jeżeli uzyskały zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych¹⁴. Podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego mogą organizować i prowadzić szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego¹⁵, a także prowadzą działalność profilaktyczną i edukacyjną dotyczącą bezpieczeństwa na obszarach wodnych.

¹² [Http://www.ekonometria.4me.pl/model-Holta.htm](http://www.ekonometria.4me.pl/model-Holta.htm).

¹³ Dz.U. Nr 208, poz. 1240 z późn. zmianami.

¹⁴ Art. 12 ustawy.

¹⁵ Art. 15 ust. 1 ustawy.

Edukacja ratowników wodnych

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym¹⁶ określa ramowy program szkolenia ratowników wodnych i instruktorów w zakresie ratownictwa wodnego oraz zakres wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych niezbędnych do uzyskania uprawnień w zakresie ratownictwa wodnego. Rozporządzenia określa czas trwania szkolenia o na co najmniej 63 godziny, w tym co najmniej 20 godzin zajęć teoretycznych oraz co najmniej 43 godziny zajęć praktycznych. W ramach tego czasu przyszły ratownik powinien osiągnąć cele zestawione w tabeli 1.

Tabela 1. Zakres tematyczny szkolenia na stopień ratownika wodnego

Lp.	Zagadnienie	Cele szkolenia	Liczba godzin szkolenia. Metody realizacji	
			w	ćw
1	Organizacja ratownictwa wodnego — podstawy prawne	W wyniku realizacji uczestnik szkolenia powinien posiadać wiadomości dotyczące: <ul style="list-style-type: none"> – podstaw prawnych funkcjonowania ratownictwa wodnego w Rzeczypospolitej Polskiej, – organizacji ratownictwa wodnego w pozostałych systemach ratowniczych funkcjonujących na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, – prawnych aspektów pracy ratownika wodnego (Kodeks karny, Kodeks wykroczeń, Kodeks cywilny, Kodeks pracy) 	4	-
2	Organizacja pracy ratowników	W wyniku realizacji uczestnik szkolenia powinien posiadać wiadomości dotyczące: <ul style="list-style-type: none"> – obowiązków i uprawnień ratowników wodnych, – specyfiki ratownictwa wodnego na wyznaczonych obszarach wodnych, – specyfiki działania ratownika wodnego na poszczególnych obszarach wodnych (lód, cieki, powódź, miejsca bagniste), – hydrologii i meteorologii, – dokumentacji działań ratowniczych oraz powinien posiadać umiejętność praktycznego stosowania wiedzy w działaniach ratowniczych 	7	1
3	Sprzęt wykorzystywany w ratownictwie wodnym	W wyniku realizacji uczestnik szkolenia powinien posiadać wiedzę dotyczącą: <ul style="list-style-type: none"> – sprzętu ratowniczego i pływającego wykorzystywanego w ratownictwie wodnym i jego zastosowania, – podstawowych prac bosmańskich, – prowadzenia akcji ratunkowych z wykorzystaniem sprzętu do ratownictwa wodnego oraz powinien posiadać umiejętność posługiwania się tym sprzętem w działaniach ratowniczych 	3	15

¹⁶Dz.U. z 2012 r., poz. 747.

Lp.	Zagadnienie	Cele szkolenia	Liczba godzin szkolenia. Metody realizacji	
			w	ćw
4	Pływanie i techniki ratownictwa wodnego	<p>W wyniku realizacji uczestnik szkolenia powinien posiadać umiejętności:</p> <ul style="list-style-type: none"> – pływania stosowanego w ratownictwie wodnym, – samoratownictwa, – wykonania skoków ratunkowych i innych sposobów bezpiecznego wejścia do wody, – pływania pod wodą i nurkowania, – holowania osoby zagrożonej, co najmniej trzema sposobami, – ewakuacji z wody i na lądzie, – opanowania osoby tonącej pasywnej i ułożenia jej w pozycji do holowania, – postępowania z osobą tonącą aktywną 	6	27

w — wykłady ćw — ćwiczenia

Źródło: rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie szkoleń w ratownictwie wodnym.

W ramach szkolenia przyszły ratownik powinien opanować posługiwanie się:

- a) rzutką ratunkową (worek z obciążnikiem zawierający 25 m liny nietonącej o średnicy minimum 6–8 mm),
- b) kołem ratunkowym,
- c) liną ratowniczą (lina nietonąca o średnicy 6–8 mm i długości 15 m),
- d) linę asekuracyjną (lina nietonąca o długości 80 m) z zasobnikiem,
- e) bojką ratowniczą typu SP,
- f) pasem ratunkowym,
- g) żerdzią o długości minimum 4 m,
- i) ratowniczą łodzią wiosłową z linką zaburtową na całej długości burt, wiosłami i cumą, o długości do 5 m,
- j) deską ratowniczą oraz
- k) deską ortopedyczną.

Szkolenie kończy się egzaminem teoretycznym i praktycznym obejmującym siedem zadań polegających na:

- 1) przepłynięciu sposobem dowolnym po skoku startowym 400 m w czasie nie dłuższym niż 8 minut,
- 2) przepłynięciu dystansu 25 m pod lustrem wody z wydobyciem dwóch przedmiotów leżących w odległości od 2 do 2,5 m po obu stronach linii pływnięcia,
- 3) przepłynięciu sposobem ratowniczym (z głową nad powierzchnią wody) dystansu 50 m w czasie poniżej 55 sekund,

- 4) przepłynięciu w czasie nie dłuższym niż 2 minuty 40 sekund ratowniczą łodzią wiosłową lub kajakiem za pomocą dwóch wiosł dystansu 75 m w linii prostej do boi (pławy), na dopłynięciu do niej rufą i na powrocie do miejsca startu za pomocą jednego wiosła,
- 5) przeprowadzeniu symulowanej akcji ratowniczej, polegającej na przepłynięciu dystansu co najmniej 20 m, wydobyciu manekina położonego na dnie i na holowaniu go w pasie ratowniczym do brzegu na dystansie 20 m,
- 6) holowaniu tonącego bez przerwy i na zatrzymaniu na dystansie 150 m, z zastosowaniem trzech sposobów holowania — każdy na dystansie 50 m,
- 7) wyciągnięciu na brzeg o wysokości co najmniej 30 cm od lustra wody lub na pokład łodzi osoby poszkodowanej i na ułożeniu jej w pozycji umożliwiającej udzielanie kwalifikowanej pierwszej pomocy.

Przedstawione wymagania egzaminacyjne są realistyczne i mogą być łatwo osiągnięte w czasie szkolenia, za wyjątkiem punktu 4, którego opanowanie wymaga znacznie więcej czasu niż to jest zaplanowane w zagadnieniu nr 3 z tabeli 1 (chyba, że szkolenie jest prowadzone przez wielu instruktorów z użyciem więcej niż 3 łodzi). Jest to istotne, ponieważ osoba, która pozytywnie zdała egzamin otrzymuje zaświadczenie o ukończeniu szkolenia ratowników wodnych ważne dożywotnio. Tym samym tylko sama decyduje o swoim przyszłym doskonaleniu uzyskanych umiejętności. Mając świadomość swoich braków podnosi umiejętności lub pozostaje (w najlepszym razie) na poziomie egzaminacyjnym. W przedstawionej procedurze brakuje czasowej weryfikacji posiadanych umiejętności i wiedzy. Tym samym po 10 latach od egzaminu ratownik, który przez ten okres nigdy nie pływał, ani nie ćwiczył wykorzystania sprzętu ciągle jest pełnoprawnym ratownikiem. Nawet gdy ma 50 kilogramów nadwagi i nie ma siły, aby przepłynąć 50 metrów.

Troszkę inaczej regulowane są wymagania w Wodnym Ochotniczym Pogotowiu Ratunkowym (większość podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego nie nakłada dodatkowych wymagań). WOPR prowadzi rekrutację ratowników spośród szerokiej rzeszy zgłaszającej się pływającej młodzieży, z której najsprawniejsi, najbardziej odpowiedzialni i zaangażowani zostają ratownikami wodnymi. Stawiane przez WOPR wymagania są bardzo wysokie, precyzyjne i zgodne z pożądanymi kompetencjami. Ścieżka kariery ratownika wodnego zaczyna się od stopnia młodszego ratownika WOPR, a kończy na starszym ratowniku wodnym. Dla osób mających zdolności dydaktyczne przewidziana jest ścieżka instruktorska.

Tabela 2. Stopnie ratownicze WOPR, ich uprawnienia i wymogi przystąpienia do szkolenia

Stopień	Uprawnienia	Wymagania formalne	Egzamin sprawnościowy
Młodszy ratownik WOPR	może pełnić dyżury/praktyki społecznie pod nadzorem ratownika wyższego stopniem	ukończone 12 lat, karta pływacka, zaświadczenie o dobrym stanie zdrowia, legitymacja WOPR	nie ma
Ratownik WOPR	może pracować zarobkowo pod nadzorem ratownika wyższego stopniem (ilość zatrudnionych ratowników WOPR nie może przekraczać 50% składu drużyny ratowniczej)	posiadanie stopnia młodszego ratownika WOPR, ukończone 16 lat, specjalna karta pływacka, patent przydatny w ratownictwie wodnym	przeplnięcie 100 m w czasie poniżej 1'50" oraz 15 m pod wodą
Ratownik wodny pływalni	stopień zawodowy uprawnia do samodzielnej pracy na akwenuie zgodnym ze specjalizacją	posiadanie stopnia ratownika WOPR, ukończone 18 lat	przeplnięcie 50 m kraulem ratunkowym w czasie poniżej 50" oraz 400 m stylem dowolnym w czasie poniżej 8', przeplnięcie 25 m pod wodą i wydobyte 3 przedmiotów leżących w promieniu 5 m od siebie, na głębokości 2–4 m
Ratownik wodny śródlądowy		uprawnienia do udzielania Kwalifikowanej Pierwszej Pomocy, dwa patenty lub uprawnienia przydatne w ratownictwie wodnym	
Ratownik wodny morski		udokumentowane odbycie 100 godzin stażu jako ratownik WOPR, w tym 50 godzin na kąpielisku morskim, śródlądowym, pływalni (w zależności od specjalizacji)	
Starszy ratownik wodny	może pełnić funkcje kierownika zespołu ratowników, asystować na kursach przygotowujących do egzaminu na stopień młodszego ratownika WOPR i ratownika WOPR	ukończone 19 lat, posiadanie uprawnień co najmniej dwóch specjalizacji zawodowych, udokumentowane odbycie stażu co najmniej 200 godzin pracy w stopniu ratownika WOPR, w tym co najmniej 50 godzin na wodach śródlądowych, 50 godzin na wodach morskich, 50 godzin na pływalniach lub parkach wodnych, opinia upoważnionego instruktora, posiadanie 3 patentów lub uprawnień przydatnych w ratownictwie wodnym	przeplnięcie 100 m stylem dowolnym w czasie poniżej 1'40", nurkowanie na odległość 25 m przy starcie z powierzchni wody, nurkowanie w głąb i wydobyte manekina z głębokości 3–4 m przy starcie z powierzchni wody, przeplnięcie łodzią wiosłową według regulaminu ILS poniżej 2'40", przeprowadzenie symulowanej akcji BLS lub WBLS — dorosły, dziecko, niemowlę, przeprowadzenie symulowanej akcji ITLS

Stopień	Uprawnienia	Wymagania formalne	Egzamin sprawnościowy
Młodszy instruktor WOPR	może prowadzić kursy przygotowujących do egzaminu na stopień młodszego ratownika WOPR, może prowadzić zajęcia na kursach ratownika WOPR, ratownika wodnego i szkoleniach specjalistycznych WOPR	ukończone 19 lat, karta identyfikacyjna starszego ratownika wodnego lub certyfikat ukończenia kursu przygotowującego do zdania egzaminu na stopień starszego ratownika wodnego, opinia upoważnionego instruktora	przeplnięcie 100 m stylem dowolnym w czasie poniżej 1'40", nurkowanie na odległość 25 m przy starcie z powierzchni wody, nurkowanie w głąb i wydobywanie manekina z głębokości 3–4 m przy starcie z powierzchni wody, przeplnięcie łodzią wiosłową według regulaminu ILS poniżej 2'40", przeprowadzenie symulowanej akcji BLS lub WBLS — dorosły, dziecko, niemowlę, przeprowadzenie symulowanej akcji ITLS
Instruktor WOPR	upoważniony do prowadzenia szkoleń z ratownictwa do stopnia SR włącznie, szkoleń specjalistycznych, egzaminowania na stopień młodszego ratownika WOPR, udziału w komisjach egzaminacyjnych na stopnie ratownika WOPR, ratowników wodnych i szkoleń specjalistycznych, po powołaniu na staż asystencki, prowadzenia zajęć na kursach przygotowujących do egzaminu na stopień starszego ratownika WOPR, młodszego instruktora WOPR i instruktora WOPR	ukończone 20 lat, ważne karty identyfikacyjne stopni starszego ratownika wodnego i młodszego instruktora, odbycie 500 godzin ponad te udokumentowane do stopnia starszego ratownika wodnego, przeprowadzenie zajęć na dwóch kursach na stopień młodszego ratownika WOPR (karty asystenta), odbycie stażu na dwóch kursach na stopień ratownika WOPR (karty asystenta) w stopniu młodszego instruktora WOPR lub starszego ratownika WOPR, staż pracy w stopniu co najmniej ratownika WOPR co najmniej 200 godzin na kąpieliskach morskich, praca pisemna na temat zaproponowany przez ZG WOPR, posiadanie 4 patentów lub uprawnień przydatnych w ratownictwie wodnym	przeplnięcie 100 m stylem dowolnym w czasie poniżej 1'40", nurkowanie na odległość 25 m przy starcie z powierzchni wody, nurkowanie w głąb i wydobywanie manekina z głębokości 3–4 m przy starcie z powierzchni wody, przeplnięcie łodzią wiosłową według regulaminu ILS poniżej 2'40", przeprowadzenie symulowanej akcji BLS lub WBLS — dorosły, dziecko, niemowlę, przeprowadzenie symulowanej akcji RKO, ITLS, tlenoterapii, AED
Instruktor wykładowca WOPR	nauczyciel ratownictwa — metodyk, uprawniony do szkolenia instruktorów WOPR. Pozostałe uprawnienia są identyczne jak Instruktora Ratownictwa WOPR	staż instruktorski 2 lata, wyższe wykształcenie, opinia jednostki WOPR, staż asystencki na 2 kursach (1 na SR + 1 IR), publikacje nt. ratownictwa	

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.wopr.pl>.

Jak widać z tabeli 2 podnoszenie kwalifikacji ratowniczych wymaga uzupełniania wiedzy z innych dziedzin, dokumentowanego przez patenty lub

uprawnienia przydatne w ratownictwie wodnym. Za patenty i uprawnienia przydatne w ratownictwie uznane są¹⁷:

- patenty motorowodne,
- patenty żeglarskie,
- nurkowania swobodnego,
- instruktor pływania (trener),
- instruktor innych sportów wodnych,
- przewodnik turystyki kajakowej,
- lekarz medycyny, pielęgniarka, ratownik medyczny (po studium policealnym).

W karcie kwalifikacyjnej kandydata na instruktora wykładowcę WOPR za kwalifikacje dodatkowe przydatne w ratownictwie wodnym uważa się:

- uprawnienia sternika motorowodnego,
- uprawnienia starszego sternika motorowodnego,
- uprawnienia instruktora motorowodnego,
- prawo jazdy kategorii E,
- instruktor pływania,
- trener pływania,
- nauczyciel wychowania fizycznego,
- ratownik medyczny,
- lekarz medycyny,
- przewodnik turystyki kajakowej,
- żeglarz jachtowy,
- sternik jachtowy,
- instruktor żeglarstwa,
- uprawnienia płetwonurkowe stopnia 3, 2 i 1,
- instruktor płetwonurkowania,
- szkolenie łącznościowe,
- inne sporty wodne.

Do szkoleń, które są uznawane za przydatne w ratownictwie wodnym zaliczane są także centralne szkolenia specjalistyczne organizowane przez WOPR:

- szkolenie stażystów i ratowników zabezpieczających spływy kajakowe,
- szkolenie w zakresie ratownictwa na wodach szybko płynących i powodziowych,
- szkolenie ratowników z zakresu ratownictwa lodowego,
- szkolenie ekspertów ILS,
- szkolenie ratowników z użyciem łodzi ratowniczej,
- szkolenie ratowników z użyciem skutera ratowniczego,

¹⁷ Uchwała Prezydium ZG WOPR nr 1/2000.

- szkolenie ratowników na śródlądowych regatach żeglarskich,
- szkolenie ratowników z zakresu ratownictwa wysokościowego,
- szkolenie ratowników grup szybkiego reagowania.

Wszystkie wymienione powyżej szkolenia charakteryzują się maksymalnym stopniem wykorzystania warunków zbliżonych do rzeczywistych, pozwalającym sprawdzić swoje umiejętności i predyspozycje w warunkach ekstremalnych. Jako przykład takich szkoleń zostaną przedstawione:

- centralne szkolenie specjalistyczne z zakresu ratownictwa skuterowego,
- centralne szkolenie specjalistyczne z zakresu ratownictwa podczas spływów kajakowych,
- centralne szkolenie specjalistyczne z zakresu ratownictwa lodowego.

Centralne szkolenie specjalistyczne z zakresu ratownictwa skuterowego

Szkolenie zwykle jest organizowane przez Słupskie WOPR, przy udziale instruktorów z organizacji zawodowo zajmującej się ratownictwem z użyciem skuterów wodnych — K38. Szkolenie, wymagające od kursantów dużego zaangażowania, w zależności od warunków meteorologicznych może zakończyć się przyznaniem uprawnień śródlądowego operatora skutera ratowniczego (przy bezwietrznych warunkach pogodowych i małej fali) lub operatora morskiego (te uprawnienia dają pełnię możliwości, ale realizowane są tylko przy dużej fali na morzu). W zakresie merytorycznym, pomimo dosyć krótkiego czasu trwania kursu, przyswajają się bardzo rozległą wiedzę na tematy zarówno techniczne (budowa, konserwacja czy zabezpieczanie skutera), jak i praktyczne (różne warianty akcji i manewrów na wodach jeziora Gardno k. Słupska i wodach Morza Bałtyckiego). Każdy z uczestników dostaje do dyspozycji podręcznik, w którym zawarta jest idea ratownictwa skuterowego, od historii, przez wymienioną wcześniej budowę skutera, do opisu podstawowych manewrów i wiedzy hydrologicznej. Zajęcia trwające po dziesięć godzin dziennie sprawiają, że to co na początku kursu wydaje się ciężkie do wykonania, pod koniec jest już wykonywane odruchowo i automatycznie. Kursy odbywają się w różnych warunkach pogodowych i wymagają wykorzystania pianki i butów neoprenowych. Umiejętności, które ratownicy uzyskują podczas kursu mają być zachętą do dalszego szkolenia się w tym kierunku, gdyż do pełni umiejętności potrzeba wielu sezonów „przepływanych” na skuterach.

Centralne szkolenie specjalistyczne z zakresu ratownictwa podczas spływów kajakowych

Podobnie jak w przypadku szkolenia skuterowego, również i to szkolenie odbywa się poza sezonem pracy na plażach. Od kilku lat umiejętności ratownictwa podczas spływów kajakowych podnoszone są na szkoleniu w miejscowości Wdzydze Kiszewskie na Kaszubach i organizowane przez WOPR województwa Kujawsko-Pomorskiego. Kadra instruktorska składa się z wyspecjalizowanych instruktorów ratownictwa wodnego oraz instruktorów Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego na stałe pracujących na południowych rzekach Polski. Szkolenie jest dwustopniowe — ukończenie I stopnia kończy się uzyskaniem tytułu Stażysty Ratownictwa Spływów Kajakowych, natomiast II stopnia uzyskaniem tytułu Ratownika Spływów Kajakowych. Zajęcia odbywają się w czterech (pod dwa na dzień) następujących blokach tematycznych: manewrowanie i ratownictwo na jeziorze, zabezpieczanie i ratownictwo na rzece, manewrowanie i ratownictwo na spiętrzeniach wodnych oraz część teoretyczna. Najwięcej trudności i problemów sprawia część trzecia, ale jest to także część sprawiająca największą przyjemność kursantom.

Dla większości osób (w tym także ratowników) spływy kajakowe kojarzą się z powolnym i momentami nudnym spływaniem rzekami Warmii i Mazur czy Pomorza. Na tym kursie organizatorzy i instruktorzy dbają, aby taki punkt widzenia zmienić i pokazać jak niebezpieczne mogą być wody i jak skutecznie można nieść pomoc osobom jej potrzebującym. Podczas wykładów przekazują bardzo dużo informacji na temat rzek, ich biegu, czy występujących w nich prądów wodnych, jak i o metodach stosowanych w ratownictwie na całym świecie. Wszyscy jednak muszą pamiętać, że takie szkolenie ma na celu jedynie nakreślić kierunek samorozwoju umiejętności ratowniczych.

Centralne szkolenie specjalistyczne z zakresu ratownictwa lodowego

Jedno z niewielu szkoleń ratowniczych, które organizowane są poza sezonem letnim i jest zależne od warunków pogodowych. Wymagana jest temperatura „poniżej zera” i stosunkowo gruba pokrywa lodowa na wodzie. Uczestniczenie w szkoleniu bez konieczności wchodzenia do wody kończy się uzyskaniem tytułu Stażysty Ratownictwa Lodowego, natomiast pełny udział we wszystkich ćwiczeniach i manewrach zarówno na, jak i pod lodem, kończy się z patentem Ratownik Ratownictwa Lodowego.

Szkolenie to w pełni oddaje potoczne wyobrażenie na temat ratowników — twardych i odważnych, niosących pomoc w każdych warunkach i niezważających na zimną wodę czy złą pogodę. Bywa, że w trakcie całego kursu temperatura nigdy nie jest wyższa niż 0°C. W trakcie szkolenia ratownik uczy się wielu przydatnych informacji na temat ratowania tonących w zimie. Podczas ćwiczeń ma okazję praktycznie wypróbować wszystkie poznane techniki i manewry. Poza walką z zimną wodą i zamarzającą pianką ratownik musi walczyć z własnymi obawami. Przepłynięcie pod powierzchnią lodu i znalezienie manekina wcale nie jest łatwe. A próbowanie do skutku sprawia, że taki ratownik już do końca życia zapamięta algorytm postępowania i jeżeli będzie musiał go użyć w praktyce, to na pewno wystarczy jemu pierwsze podejście.

Centralne szkolenie specjalistyczne z zakresu ratownictwa na wodach szybko płynących i powodziowych

W ramach szkolenia odbywają się ćwiczenia w zakresie wykorzystania prądów wstecznych przy ratowaniu tonącego bez użycia asekuracji z brzegu lub z wykorzystaniem asekuracji. Trenowane są podjęcia poszkodowanego z przeszkody za pomocą tzw. „v-ki” oraz naprowadzenia ratownika na spływającego zgodnie z nurtem rzeki tonącego. Jednym z grupowych ćwiczeń jest przedostanie się całego zespołu ratowników na drugi brzeg przy silnym nurcie wody. Uczestnicy są szkoleni w zakresie udzielania pomocy z wykorzystaniem budowli i konstrukcji znajdujących się w pobliżu cieków, np. mostu, śluzy. Najważniejszym elementem szkolenia jest pozorowana akcja ratownicza, która polega np. na dynamicznym zejściu ratownika/ów po linie z mostu na spływającego poszkodowanego, przy asekuracji i pomocy z brzegu przy wykorzystaniu prądów wstecznych.

Sportowe ratownictwo wodne

Warto wspomnieć o jeszcze jednej formie podnoszenia poziomu bezpieczeństwa osób wypoczywających nad wodami morskimi i śródlądowymi oraz uprawiających sporty wodne wynikającej z coraz wyższych umiejętności ratowników — rywalizacji w zawodach ratowniczych. Sportowe ratownictwo wodne kształci umiejętności niezbędne w ratownictwie wodnym. Rozgrywane konkurencje dzielą się na plażowe oraz basenowe. Wśród konkurencji plażowych wymienić należy:

- wyścig pływania w morzu — start i meta mają miejsce na plaży, a dystans do przepłynięcia wynosi około 350 m,
- bieg — pływanie — bieg — każdy z dystansów ma około 200 m,

- zespołowa akcja ratownicza z pasem węgorz,
- zespołowa akcja ratownicza z kołowrotem,
- akcja ratownicza z boją SP,
- akcja ratownicza na deskach,
- wyścig na łodziach,
- wyścig na kajakach,
- wyścig na deskach ratowniczych,
- sprint na plaży,
- bieg na plaży,
- flagi plażowe — zawodnicy mają po starcie przebiec 20 m i uchwycić pałeczkę (pałeczek jest o jedną mniej niż zawodników). Zawodnik, który nie zdąży złapać pałeczki odpada z rywalizacji,
- sztafeta 4 x 90 m bieg na plaży,
- wyścig *Ironman* — połączenie, biegu, pływania wplaw i na deskach ratowniczych.

Konkurencjami basenowymi są:

- 50 m ratowanie manekina — zawodnik pokonuje 25 m stylem dowolnym, po czym podejmuje z dna manekina i holuje go do mety,
- 100 m ratowanie kombinowane — po przepłynięciu jak najszybciej 50 metrów zawodnik płynie 17,5 m pod wodą. Może wynurzyć się dopiero po podjęciu z głębokości 1,80–3 m manekina, którego następnie holuje do końca dystansu,
- 100 m ratowanie manekina w płetwach,
- 100 m ratownik — zawodnik przepływa 50 m stylem dowolnym w płetwach i z pasem ratowniczym „węgorz”, po dotknięciu ściany nawrotowej zawodnik zakłada pas ratowniczy na manekina i holuje go do mety,
- 200 m pływanie z przeszkodami — zawodnik 8 razy przepływa pod zanurzoną na 70 cm przeszkodą,
- 200 m super ratownik — zawodnik przepływa 75 m stylem dowolnym, po których nurkuje po manekina, wyciąga go na powierzchnię i holuje do ściany mety. Po dotknięciu ściany zawodnik puszcza manekina. Pozostając w wodzie, zakłada płetwy i pas ratowniczy „węgorz” i przepływa 50 m stylem dowolnym. Po ich przepłynięciu dotyka ściany, zakłada pas ratowniczy na manekina i holuje go do mety,
- 4 x 25 m holowanie manekina,
- 4 x 50 m sztafeta ratownicza zmienna,
- 4 x 50 m sztafeta z pasem ratowniczym węgorz,
- 4 x 50 m sztafeta z przeszkodami,

- rzut liną — zawodnik rzuca nieobciążoną linę do drugiego członka swojej drużyny znajdującego się w wodzie w odległości 12 m, po uchwyceniu liny przez pozoranta ściąga go do siebie,

Symulowana Akcja Ratownicza — 2-minutowa zespołowa akcja ratownicza w warunkach, które zawodnicy poznają na kilka minut przed startem. Drużyna składająca się z kapitana i trzech ratowników po wejściu na basen określa priorytety w udzielaniu pomocy w jak najszerszym zakresie a następnie rozpoczyna udzielanie pomocy, wyciąga poszkodowanych (7–14) z wody, rozpoczyna akcję resuscytacyjną itd. — wszystko musi być wykonane zgodnie z kanonami sztuki ratowniczej, co oznacza, że nie zawsze drużyna najszybsza jest najlepsza.

Wnioski

Podsumowując należy stwierdzić, że zarówno pływanie, jak i ratownictwo wodne wymaga systematyczności i samodyscypliny w podnoszeniu swych umiejętności. Realizacja szkoleń, w tym szkoleń specjalistycznych oraz umożliwianie rywalizacji w zawodach ratowniczych są czynnikami, które poprzez podniesienie sprawności i doskonałości ratowników wodnych zapewniają wzrost poziomu bezpieczeństwa osób wypoczywających nad wodami morskimi i śródlądowymi oraz uprawiających sporty wodne. Ratownicy, którzy chcą podnosić swoje kwalifikacje i umiejętności mogą korzystać z szerokiej gamy propozycji. Jedyną przeszkodą w ich doskonaleniu może być koszt realizacji szkoleń.

W literaturze zauważono już, że poprzez udział w kursach doszkalających wzrasta zaufanie do własnych możliwości ratowniczych, a także polepsza się ocena ratowników w oczach osób korzystających z kąpeli¹⁸. Zdaniem autora, rywalizacja sportowa ratowników spełnia te same zadania, w warunkach bardziej zbliżonych do rzeczywistości.

Bibliografia

1. Błasiak P., Chadaj M., *Ratownictwo wodne. Vademecum*, Warszawa 1993.
2. Halik R., Poznańska A., Seroka W., Wojtyniak B., *Wypadkowe utonięcia w Polsce w latach 2000–2012*, „Przegląd Epidemiologiczny” 2014, Tom 68.
3. Kurylczyk A., *Analiza porównawcza uprawnień oraz wymogów ich zdobywania przydatnych w ratownictwie wodnym*, Tama 2003.
4. Michniewicz R., Michniewicz I., *Edukacja specjalistyczna i społeczna — jako sposób zapobiegania utonięciom*, Bydgoszcz 2011.

¹⁸Michniewicz R., Michniewicz I., *Edukacja specjalistyczna i społeczna — jako sposób zapobiegania utonięciom*, Bydgoszcz 2011, s. 95–97.

5. Strutt J., *The Sports and Pastimes of the People of England*, Methuen & Company, 1801.
6. Wiesner W., Skalski D., *Podstawy Metodyczne Edukacji Ratowniczej*, Olsztyn 2007.
7. Witkowski M., *Pływanie ratunkowe i udzielanie pomocy tonącemu*, Warszawa 1985.

Lifesaving education in ensuring safety on the water

Abstract

The author presents and discusses the role of lifesaving education in providing safety on the water. On the example of selected rescue training carried out by WOPR and competitive lifesaving shows their impact on ensuring the safety of people spending time by the water. The author also draws attention to the formal lack of upskilling, or at least maintenance, of rescue skills by people who work as lifeguards.

Keywords: education, training, safety on the water, lifesaving services, WOPR, competitive lifesaving.

